

KÜRESEL EKONOMİDE MEYDANA GELEN GELİŞMELERİN AVRUPA BİRLİĞİ TİCARET POLİTİKASINA ETKİŐİ: KANADA KAPSAMLI EKONOMİK VE TİCARET ANLAŞMASI ÖRNEĞİ*

The Influence of Developments in the Global Economy on the European Union Trade Policy: Case of Canada Compherensive Economic and Trade Agreement

Altuğ GÜNAR¹

Özet

Küresel ekonomi küreselleşme süreci ile birlikte çehresini deĐiŐtirmeye başlamıştır. Küreselleşme sürecinin ivme kazanması ile birlikte küresel ekonomide bölgeselleşme eğilimi artmış karşılıklı serbest ticaret anlaşmaları öne çıkmıştır. Küreselleşmenin en önemli yürütücü aktörlerinden biri olan Avrupa Birliği, küresel ekonomide meydana gelen gelişmeler bağlamında ortak ticaret politikasını yeniden ele almıŐ ve küresel ekonominin gereklilikleri bağlamında ticaret politikasını yeniden şekillendirmiŐtir. Makale üç bölümden oluŐmaktadır. Birinci bölümde uluslararası ekonomide meydana gelen gelişmelere tarihsel süreç içerisinde kısaca değinilerek, günümüzde meydana gelen değişimler ortaya konulmaya çalışılmıŐ, ikinci bölümde Avrupa Birliği ticaret politikasının uluslararası ekonominin değişen çehresine nasıl uyum sağladığı ortak ticaret politikası bağlamında ele alınmıştır. Son bölümde ise Avrupa Birliği'nin Ortak Ticaret Politikası ve son dönem uluslararası ekonomik gelişmeler düzleminde gerçekleştirilmiş olan Avrupa Birliği ile Kanada arasında imzalanan Kanada Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması ele alınarak, belirtilen gelişmelere örnek teşkil etmiş olduğu iddia edilmektedir

Anahtar Kelimeler:

Avrupa Birliği, Kanada, Küreselleşme, Küresel Ekonomi, Serbest Ticaret Anlaşması

JEL Kodları:

F13, O24, P33

Abstract

Global economy has started to change its face in conjunction with the globalization process. Associated with the rising level of the globalization, regionalization trends in global trade had risen and bilateral free trade agreements stood out. The EU which is one of the most important driving actors of the globalization, revised its common trade policy in the context of developments in the global economy and reshaped its trade policy within the context of requirements of the global economy. The article is consist of three chapters. In the first chapter, by taking the historical development of global economy into consideration shortly, the author endeavoured to put alterations of the global economy today forward, in the second chapter, how the European Union trade policy complied with the line of changing aspect of the global economy had been elaborated. In the last chapter, it is claimed that European Union – Canada Compherensive Economic and Trade Agreement realised with the European Union trade policy and in recent economic developments and signed between the European Union and Canada is an example of stated developments.

Keywords:

European Union, Canada, Globalization, Global Economy, Free Trade Agreement

JEL Kodları:

F13, O24, P33

* 23 Aralık 2016 tarihinde Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü ve Avrupa Etütleri Türk Üniversiteler Birliği (TUNAECS) iş birliği ile düzenlenmiş olan Kongre'de sunulmuŐ olan tebliğin gözden geçirilmiŐ ve güncellenmiŐ halidir.

¹ Dr., e-posta: altuggunar@hotmail.com

1. Giriş

Küreselleşme temel olarak küresel ilişkilerde meydana gelen yoğunluğu belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Ancak küreselleşme kavramının ekonomi boyutu diğer boyutlarına nazaran çok daha öndedir. Gerçekten de literatür içerisinde küreselleşme kavramı neredeyse ekonomik küreselleşme üzerinden tanımlanmakta, küreselleşmenin artan hızı ile birlikte küresel ekonomik ve ticaret ilişkilerinin de artmış olduğuna işaret edilmektedir.

Küreselleşme ile birlikte artan küresel ekonomik ilişkiler, ekonomi ve ticaret üzerinde etkili olarak, uluslararası ekonominin yapısında değişikliğe neden olmuştur. Küreselleşme sürecinin I. aşamasında üretim gücü artmış ve ekonomi politikaları bu bağlamda kökten değişmiştir. Küreselleşmenin II. aşamasında ise I. ve II. Dünya Savaşları ile oldukça ağır hasar alan küresel ekonomi ve ticaret, 1945 yılı ve sonrası ciddi bir toparlanma sürecine girmiş ve meydana gelen teknolojik devrimler ile küresel ekonominin çehresi yeniden büyük bir değişime tabii olmuştur.

Küreselleşmenin en önemli aktörlerinden biri olan Avrupa Birliği (AB), küresel ekonomide meydana gelen gelişmeler bağlamında ticaret politikası üzerinde ciddi değişikliklere giderek, ticaret yapma potansiyeli ve pazar payını korumayı amaçlamış ve yeni ticaret politikası kapsamında tüm dünya ile ticaret anlaşmaları yaparak öncü bir rol üstlenmeye gayreti içerisine girmiştir.

Kanada ile AB arasında gerçekleştirilen ticaret anlaşması küresel ekonomide meydana gelen gelişmelerin AB ticaret politikası göz önünde bulundurularak gerçekleştirildiği bir örneği olması bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda AB yeni ticaret stratejisini küresel ekonomide meydana gelen gelişmelere uyumlaştırmış ve yeni dönem ticaret anlaşmaları bağlamında yeni jenerasyon ticaret anlaşmasının ilk örneğini Kanada ile gerçekleştirmiştir.

Çalışmada öncelikle küresel ekonomide meydana gelen gelişmeler ele alınacak, daha sonra ise küresel gelişmeler bağlamında AB Ortak Ticaret Politikası (OTP) incelenecek ve son olarak AB ile Kanada arasında gerçekleştirilen kapsamlı ticaret anlaşması incelenecektir. Dünya Bankası, AB Komisyonu ve Kanada hükümeti tarafından hazırlanmış olan veriler kullanılarak AB ile Kanada hükümeti arasında gerçekleştirilen ticaret anlaşmasının AB'nin yeni dönem ticaret stratejisinin bir örneğini teşkil etmiş olduğu ortaya konulacaktır.

2. Küresel Ekonomide Meydana Gelen Gelişmeler

Küreselleşme kavramı kısaca artan bağlantılı olma durumu anlamına gelmekte, genel olarak küreselleşmenin karşılıklı bağlantıları (interconnectedness) arttırmış olduğu kabul edilmektedir (Ritzer, 2007: 56). Küreselleşmeye yönelik tanımların çoğunun ortak noktası ekonomik küreselleşmeye odaklanmakta ve küreselleşmenin ekonomik yönü, kavramın diğer boyutlarına nazaran öne çıkarılmaktadır (Seyidoğlu, 2001: 189). Küreselleşme sürecinin I. aşaması Birleşik Krallık'ta meydana gelen Sanayi Devrimi ile başlamış, kol gücü yerini yüksek üretimin gerçekleşmesini sağlayan ve buhar gücü ile çalışan makinelerle bırakmış, üretim gücünün yükselmesi ile birlikte ekonomi politikalarında radikal değişiklikler meydana gelmiştir. İlgili dönemin uygulanmakta olan ekonomi politikası Merkantalizm ve çift madenli para sistemi yerini Altın Standardı'na bırakmış, böylece küresel ticaret küresel bir çehre kazanmıştır (Berend, 2013: 21). I. ve II. Dünya Savaşları nedeniyle ciddi bir şekilde hasar alan küresel ekonomi, 1960'lı yıllar ile birlikte teknolojiye meydana gelen değişimlere odaklı olarak büyük

bir değişim ile karşı karşıya kalmış ve savaş arası dönem içerisinde sekteye uğrayan küresel ekonomik atılım ivme kazanarak gelişmeye devam etmiş, böylece küreselleşme sürecinin II. aşaması başlamıştır (O'Rourke, 1999: 2; Hirst, 1998: 45).

II. Dünya Savaşı sonrası küresel ekonomi oluşturulan kurumlar çerçevesinde yeni bir yapıya oturtulmuş, temel olarak ticaretin artırılması, kurlara ilişkin stabilitenin sağlanması ve iş birliğinin uluslararası alanda güçlendirilmesi temel endişe kaynağını oluşturmuştur. Belirtilen amaçlar çerçevesinde öncelikle 1944 yılında Bretton Woods Sabit Kur Sistemi, daha sonra Dünya Bankası (*World Bank/DB*) ve Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund/IMF*) kurulmuş, Avrupa'nın yeniden uluslararası ekonomiye kazandırılması ve yeniden kalkındırılması için Avrupa Ekonomik İş birliği Örgütü (*günümüzde OECD*) ve 1947 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (*General Agreements on Tariffs and Trade/GATT*) oluşturularak, günümüz küresel ekonomik yapının temelleri atılmıştır (Hasgüler ve Uludağ, 2010: 144,145). Küresel ekonomi 1950 ile 1970'li yıllar arasında en parlak dönemini yaşamış, küresel refah ciddi bir şekilde yükselmiş ve oluşturulan kurumlar bu süreç içerisinde ticaret destekleyici roller üstlenerek büyük bir kalkınma ivmesine kavuşulmasını sağlamışlardır. Ancak çeşitli siyasi ve askeri nedenler dolayısı ile, Dolar ve altın arasındaki bağlantı sonlandırılarak, Bretton Woods sistemine son verilmiş ve dalgalı döviz kuru sistemine geçilmiştir (Kazgan, 2002: 93; Berend, 2013: 36; Frieden, 2012: 32). 1950 ile 1970 yılları arasında ekonomik olarak yaşanan "Altın Çağ" sürecinde cari açıklar ve enflasyon düzeyleri yükselmiş küresel ekonomi 1970'li yıllardan sonra krizler dalgası olarak adlandırılabilir bir sürece sürüklenmiştir (Yeldan, 2009; Kenwood ve Loughheed, 1999: 337). Bretton Woods Sistemi'nin sonlanması ile birlikte, dalgalı kur içerisinde para birimlerinin kontrol dışında kalmaları ve belirli bir kura dayanan sermaye tasarrufları küreselleşmenin finansal piyasalarda fırtına gibi esmesine neden olmuştur. Finansal piyasaların radikal bir şekilde ivme kazanması, reel ve finansal ekonomi arasındaki açığın giderek genişlemesi ile sonuçlanmış ve bağlantının kopmasına yol açmıştır. Belirtilen durum ülkeler tarafından uygulanan ekonomi politikaları üzerinde etkili olmuş, geleneksel ekonomi politikalarının yerini enflasyona ilişkin kontroller, döviz kuru ve faiz oranlarına ilişkin düzenlemeler almıştır (Yeldan, 2002: 22; Yeldan, 2009: 15; Frieden, 2012: 33). İlgili dönem içerisinde Dolar'ın düşüş trendine girmesi, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (*Organization of the Petroleum Exporting Countries/OPEC*) tarafından petrol fiyatlarına gerçekleştirilen müdahale sonrası petrol fiyat düzeyinin 4 kat artması enflasyonist baskının yanında ülke ekonomilerini stagfasyona sürüklemiş, 1970'li yılların sonunda ekonomiler yeniden kriz içerisine sürüklenmişlerdir. (Kazgan, 2002: 93; Graff, Kenwood ve Loughheed, 2014: 236).

1980'li yıllar ile birlikte deflasyonist politikalar öne çıkarılarak, ekonomik iyileşme gerçekleştirilmiş, ödenmeyen ülke borçları yeniden yapılandırılmış ve enflasyon oranları kontrol altına alınabilmiştir (Maddison, 2006: 132, Krueger, 2006). Bu dönemde Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ) mevcut ekonomik gelişmelerden olumsuz bir şekilde etkilenmiş, ancak Asya Kaplanları² ve çoğu Latin Amerika ülke ekonomileri olumlu yönde gelişme göstermişlerdir (Kenwood ve Loughheed, 1999: 337; Kazgan, 2002: 131). 1990 ve sonrasında küreselleşmenin etkisini finansal piyasalarda arttırması ile doğrudan ilişkili olarak, finansal piyasalardaki spekülasyon işlem oranlarının yükselmesi, yükselen risk ve sermaye oynaklığının artması ülkelerin cari açıklarında ciddi sorunlar ile karşılaşmalarına neden olmuştur. Reel

² Kore, Tayvan, Hong-Kong, Singapur kastedilmektedir.

sektörden bağımsız bir hale gelmeye başlayan finans piyasaları, GOÜ ekonomilerine sermaye akışlarını hızlandırmış, ulusal para birimlerinin yabancı sermayeye oranla aşırı değerlenmesi bu dönemde cari açığın rekor seviyelere çıkması neden olmuş, ekonomik gelişme ivmelerini kaybeden GOÜ’ler ekonomik krizler dalgası ile karşı karşıya kalmışlardır (Yeldan, 2002). İlgili gelişmelere ek olarak, finansal sektörün radikal bir şekilde serbestleşmesi, spekülasyona dayalı hareketlerin artması, 1992-1993 yıllarında Avrupa Döviz Kuru Mekanizması krizine, 1994-1995 yıllarında Meksika, Brezilya ve Arjantin’de para krizine (İlyas, 1998: 32; Stacy, 2003: 2003), 1997 ile 1998 yıllarını kapsayan süreç içerisinde Asya krizlerine (Goldstein, 1998: 7), 1997 yılında geçiş ekonomisi krizlerine³, 1998’de Rusya krizine (Stiglitz, 2002: 174) ve Brezilya krizine (İlyas, 1998: 42) neden olmuştur. 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) meydana gelen ve daha sonra Avrupa ve tüm dünyayı etkisi altına alan finansal ve ekonomik kriz, ABD mortgage piyasalarında ortaya çıkmış ve ciddi bir ekonomik yıkıma neden olmuştur (Kenwood, Loughheed ve Graff, 2014: 312).

Grafik 1. 2000-2015 Yılları Arası Dünya Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Oranları

(Dünya Bankası)

2.1. Üretim ve Rekabetin Değişen Niteliği

Küresel ekonomide meydana gelen değişim üretim ve rekabetin doğasında ciddi değişikliklere neden olmuştur. Ticareti engelleyen faktör ve sınırlamaların kaldırılması, teknolojik gelişmelerin ortaya çıkması üretim maliyetlerinin düşmesini sağlamış, coğrafi olarak üretimin tüm dünyaya yayılmasına neden olmuş, yeni pazarlar uluslararası ekonomiye dahil olduğu gibi pazarlara erişim oldukça kolaylaşmıştır (Hayter, 2004: 1). Hammaddede erişimin kolaylaşması ile birlikte üretimin coğrafi niteliği değişmiş ve üretim, üretim maliyet düzeyleri düşük olan coğrafyalara genişlemiştir (Adda, 2003: 71). Fordist politikalar 1970’li yıllar ile birlikte fordist sistemin çıkmaza girmesi sonucu terkedilmiş, küreselleşen ekonomiye uyumlu olarak üretim mekanizmalarından karar alma sistemlerine kadar daha esnek politikaları benimseyen ve uzmanlaşmayı öne çıkaran Post-Fordizm küresel ekonomide hâkim duruma gelmiştir (Harvey, 2010: 136).

Teknolojinin getirmiş olduğu yenilik ve avantajlar sonucu, Çok Uluslu Şirketler (Multinational Corporations/MNC) üretim sürecini genişletmiş, ticaretin liberizasyonu ve dikey uzmanlaşma düzeyi artmıştır (Seyidoğlu, 2003: 142).

Taşıma ve haberleşme maliyetlerindeki düşüş rekabetin yükselmesi karşısında MNC’lerin üretimlerini iş gücü maliyetlerinin düşük, çalışma yasalarının gelişmiş ülkelere nazaran daha

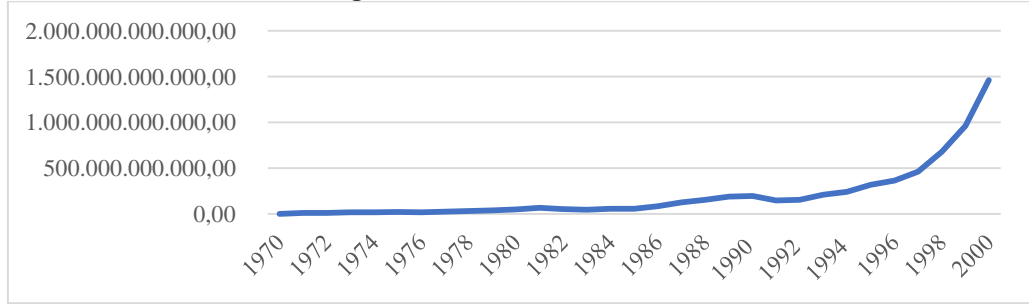
³ Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, Romanya.

esnek yapıda olduğu, vergi oranlarının daha az olduğu GOÜ'lere yönlendirmesi ile sonuçlanarak endüstrilerin farklılaşmasını sağlamıştır (Adda, 2003: 94,95).

2.2. Küresel Ticaret Sistemi ve Bölgeselleşme Eğilimi

MNC'lerin oluşması ile birlikte küresel ekonominin yapısında oldukça ciddi değişimler meydana gelmiş, küresel ticaret sistemi büyük bir dönüşüm yaşamıştır. MNC'ler ile birlikte üretim süreçleri ve ağlarına yönelik kontrol ve koordinasyon sağlanmış, coğrafi dezavantajlar avantajlara dönüştürülerek MNC'ler tarafından benimsenmiş olan esnek yapılar dahilinde üretim süreci tüm dünyaya yayılarak, MNC'ler küresel ekonominin en önemli aktörlerinden biri haline gelmişlerdir (Dicken, 2007: 107). MNC'ler tarafından doğrudan yabancı yatırımlar (Foreign Direct Investment/FDI) dış pazarlara açılma stratejisi olarak kullanılmış, pazar gücü elde etme ve düşük maliyetli üretim gerçekleştirme süreçlerinde etkili olmuştur. FDI'lar⁴ üretim sürecinin farklı aşamalarında uzmanlaşmayı ve ticaret üzerinde artırıcı etki gerçekleşmesini sağlamıştır (Kleinert, 2001: 5,6).

Grafik 2. 1970 2000 Yılları Doğrudan Yabancı Yatırım Oranları

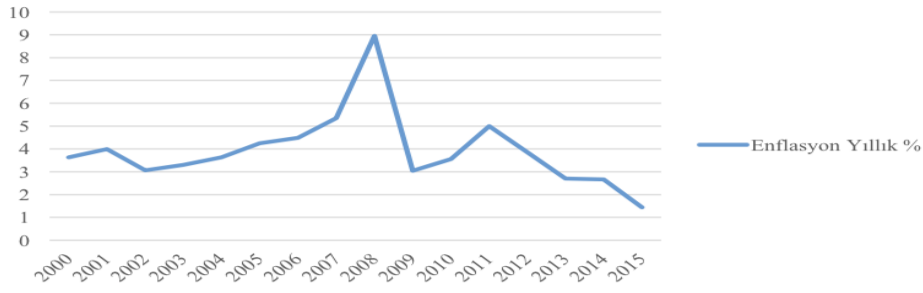

(Dünya Bankası)

Teknoloji alanında, özellikle 1960 ve sonrasında gerçekleşen iletişim ve haberleşme devrimleri ile birlikte, tüm dünyayı kapsayan iletişim şebekeleri oluşturulmuştur. Bilginin teknolojik olarak işlenmesi ile birlikte ortaya çıkan yenilikler gerek ülke bazında gerekse şirket bazında araştırma ve geliştirme (AR-GE) yatırımlarının yükselmesine yol açmış ve ortaya çıkan yenilikler ülke ve şirketlerin rekabet seviyelerini hiç olmadığı kadar yükseltmiştir (Malecki, 1997: 3). Üretim yapısının ilgili gelişmeler bağlamında değişmesi, taşıma ve ulaştırmaya yönelik örgütlenme biçimlerinin kolaylaşması ve çağın gereklerine uyum sağlaması küresel ticaret yapısını değiştirmiş, ihracat ve uzmanlaşmanın yükselmesi ve yapısal değişim teknoloji alanında meydana gelen yenilikler ile gerçekleşmiştir (Oğuz, 2004: 74).

⁴ Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development/UNCTAD) 2017 dünya yatırım raporuna göre 2015 yılında yatırımlar radikal bir şekilde yükselmiş, ancak 2016 yılında FDI düzeylerindeki yükseliş trendi tersine dönerek MNC'ler tarafından ilgili dönemlerde algılanan risk algısına dayalı olarak FDI'lar %2 oranında azalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; UNCTAD, s.x.

Grafik 3. 2000-2015 Yıllık Küresel Enflasyon Oranları

(Dünya Bankası).

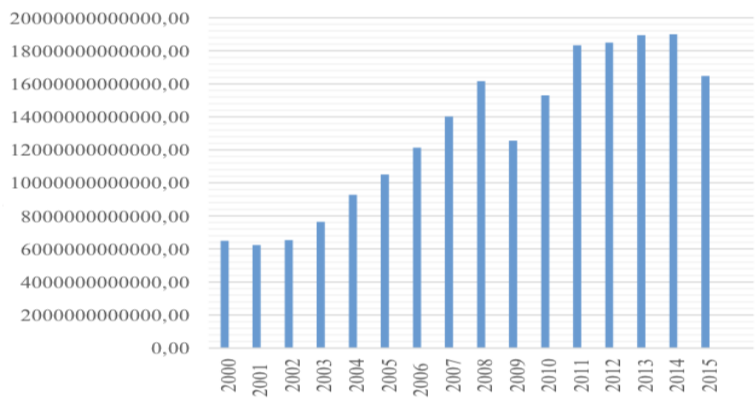
Küresel tedarik zincirlerinin gelişmesi ile birlikte ulus devlet pazarları birbirlerine sıkı sıkıya bağlanmış ve tüm dünya tek bir pazar arz eder niteliğe bürünmeye başlamıştır. Ticaret üzerindeki ulusal yapı yerini ulus üstü küresel tedarik zincirlerine bırakmış, ülkeler mali ve para politikalarının kontrollerini kaybetmeye başlamıştır (Adda, 2003: 9,10,16). Üretim sürecinde meydana gelen parçalanma, daha düşük maliyetli coğrafyaların üretim için tercih edilmesi ulus devletleri tüm dünyayı içerisinde alan küresel tedarik, finans ve üretim yapısı içerisinde bir araya getirir bir nitelik arz etmeye başlamıştır⁵ (Taymaz, Voyvoda ve Yılmaz, 2011: 63).

Ekonominin küresel bir niteliğe kavuşmasının başat faktörlerinden biri, devletler tarafından benimsenmiş olan ticaret politikalarının serbestleşmesidir (Sachs, 1999: 98). Bu bağlamda 1947 yılında oluşturulmuş olan GATT öncü bir role sahip olmuş, ülkelerin ekonomi politikalarının serbestleşmesi GATT'in öncülüğünde gerçekleşmiştir (Martin, 2001, Adda, 2003: 69-70). GATT tarafından gerçekleştirilen Tur'lar ile birlikte, küresel ticaret önünde yer alan kısıtlayıcı özelliğe sahip tüm faktörler aşamalar halinde elenmiş, 1944 ile 1994 yılları arasında GATT kapsamında 7 tur⁶ toplanmıştır (Kenwood ve Lougheed, 1999: 264, 270, 271). Uruguay Tur'una kadar GATT'in gerçekleştirmiş olduğu Tur'lar ülkelerin karşılıklı tavizler vermesi bağlamında gelişme göstermiş, GATT'in ülkeler üzerindeki bağlayıcılığı Uruguay Turu ile sağlanmış, tarife dışı ticaret engellerinin kaldırılmasına yönelik alınan kararlar bağlayıcı bir nitelik arz eder hale gelmiştir (Hasgüler ve Uludağ, 2010: 245; Kenwood ve Lougheed, 1999: 264; Agra, 2011: 316). GATT 1995 yılında Marakeş Şartı ile Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization/WTO) haline gelmiş ve küresel ticarete yönelik alınan kararlara uyulma zorunluluğu doğmuştur (Kazgan, 2002, s.119, 120; Hasgüler ve Uludağ, 2010: 145-148). Dünya Ticaret Örgütü'nün (World Trade Organization/DTÖ) kurulması sonrası 1996 yılında Singapur, 1998 yılında Cenevre, 1999 yılında Seattle ve 2001 yılında Doha Turları toplanmış, ancak yardımlara ve ticaret üzerinde yer alan kısıtlara ilişkin ABD ile yaşanan uzlaşmazlık sonucu 2006 yılı ile birlikte Doha Tur'u askıya alınmıştır (Deardorff, 2008: 17,18).

⁵ ABD'de üretilen bir arabadan elde edilen karın %30'u montaj nedeniyle Kore'ye, %17,5'lik bölümü teknoloji katkısı için Japonya'ya, %7,5'lik kısmı dizayn için Almanya'ya, yaklaşık olarak %4'lük kısmı ara mallar için Tayvan ile Singapur'a, pazarlama, reklam gibi giderleri oluşturan %2,5'lik payı İngiltere'ye, veriye ilişkin kayıtların sağlanması için %1,5'lik pay İrlanda ile Barbados Adaları'na ve nihayet kalan %37'lik pay üretim değerli olarak ABD'ye aktarılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Navaretti, Venables, s.14.

⁶ 1947 Cenevre, 1949 Ancey, 1951 Torquay, 1956 Cenevre, 1960-61 Dillon, 1964-67 Kennedy, 1973-1979 Tokyo, 1986-1994 Uruguay.

Grafik 4. 2000-2015 Yılları Dünya Mal Ticareti

(Dünya Bankası).

Doha Tur'u sonrası küresel ekonomi üzerinde bölgeselleşmeye yönelik yeni bir trend ortaya çıkmış, AB tarafından öncü olunan bölgeselleşme trendi çoğu GOÜ ve gelişmiş ülkelerin Serbest Ticaret Anlaşmalarına (STA) ve Bölgesel Ticaret Anlaşmalarına yönelmelerine neden olmuştur (Deardroff: 2008: 20; Seyidoğlu, 2003: 142).

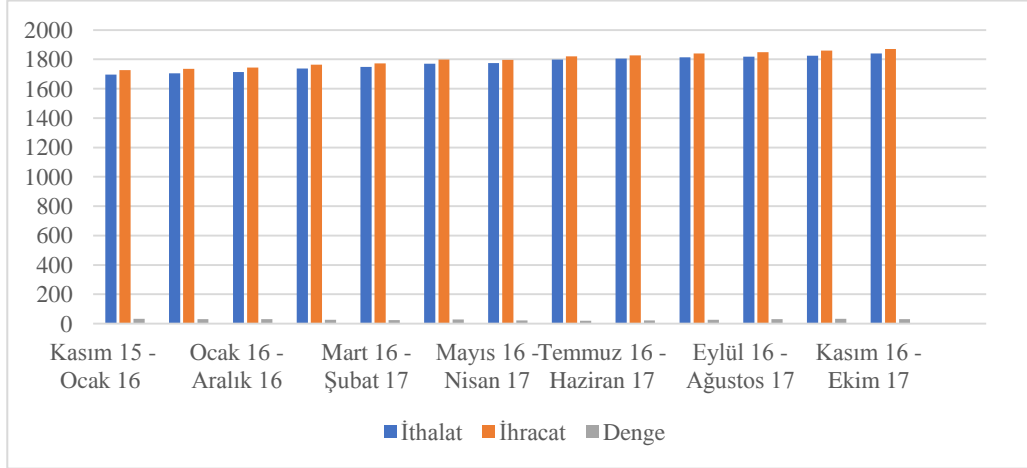
3. Küresel Ekonomik Gelişmeler Bağlamında Avrupa Birliği Ticaret Politikası

AB'nin ticaret politikasının gelişimi, AB entegrasyon sürecinin gelişmesine paralel bir gelişim izlemiştir. 1968 yılında Gümrük Birliği oluşturulmuş, 1992 yılında AB entegrasyon süreci Tek Pazar aşamasına ulaşmış ve 1999 yılında ise Ekonomik ve Parasal Birlik oluşturma aşamasına geçen Birlik için bir ticaret politikası oluşturma ihtiyacı gündeme gelmiştir (Altomonte ve Nova, 2005: 70). OTP 1980 ve öncesi süreçte entegrasyon sürecine dahil olan ülkelerin 3. ülkeler ile karşılıklı olarak ticari ilişkilere girmesi ile yürütölmüş, OTP'nin AB'de bütöncöl bir yapıya dönüşmesi Birliğe gerçekleştirilen yetki devri sonrası mümkün olmuş, OTP'nin AB münhasır yetkileri içerisinde girmesi ile ortak bir politika olması sağlanmışır (Akman, 2012: 549).

1980 ve sonrası ise AB, küresel ekonomide meydana gelen değişimler bağlamında ticarete yönelik düzenlemelerini gözden geçirmiş ve belirtilen dönem içerisinde GATT'ın öncölüğünde şekillenmiş olan küresel ticaret karşısında AB savunmacı bir tavır benimsemiştir. İlgili dönemi takiben, Sovyet Bloğu'nun çözölmesi ve Sovyet Bloğu'na dahil olan ülkelerin küresel pazar ekonomisine entegre olmaları, Çin ekonomisinin büyük bir gelişme ivmesi yakalaması, Hindistan ekonomisinin genişlemesi, Latin Amerika ülkelerinde meydana gelen krizler ve teknolojik gelişmelerin ülkeler arasındaki coğrafi sınırları geçersiz kılması AB'nin OTP bağlamında radikal değişiklikler gerçekleştirmesine neden olmuştur (Woolcock, 2011:10; Berry ve Serieux, 2006: 2).

AB küresel ticaret içerisinde öncü bir pozisyona sahiptir. Birliğin ticaret sisteminin açık olması, AB'yi küresel ticaret sahnesinde en büyük oyuncu haline getirmektedir. AB OTP yolu ile hayata geçirmiş olduğu politikalar kapsamında eski bir kıtayı ticaret yapılacak mükemmel bir iş sahası haline getirmektedir. Günümüzde AB pazarı 500 milyon tüketici barındıran, dünyanın en şeffaf kurallar ve düzenlemelerine sahip en büyük tek pazarı hali gelmiştir (European Commission, 2014).

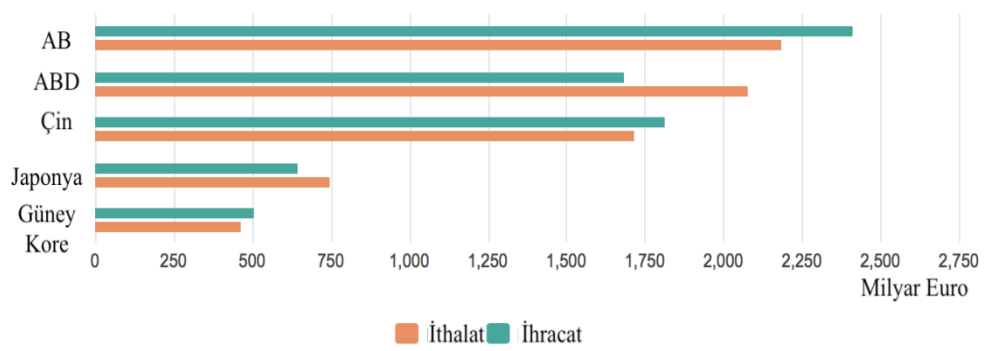
Grafik 5. 2016-2017 Yılları AB-28 Düzeyinde Küresel Mal Ticaret Düzeyi

(European Commission, 2017).

AB tarafından hazırlanmış olan yeni OTP stratejisi “Herkes için Ticaret” ismini taşımaktadır. AB’ye göre gelecek 10-15 yıl içerisinde küresel ticaret ile alakalı büyümenin %90’ı AB dışında gerçekleşecektir (European Union, 2015: 8)

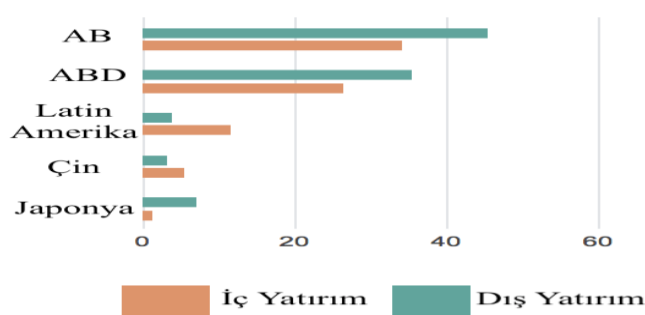
Grafik 6. 2013 Yılı AB Mal ve Hizmet Ticareti

(European Commission, 2014).

2013 yılı Avrupa Komisyonu verilerine göre AB, küresel ticaret üzerinde rakipleri karşısında oldukça avantajlı bir konuma sahiptir. Grafik 6 incelenmiş olduğunda AB’nin ABD, Çin, Japonya ve Güney Kore’ye mal ve hizmet ticaretinde üstünlük sağlamış olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Grafik 7. 2012 Yılı AB Karşılaştırmalı Doğrudan Yabancı Yatırım Oranları

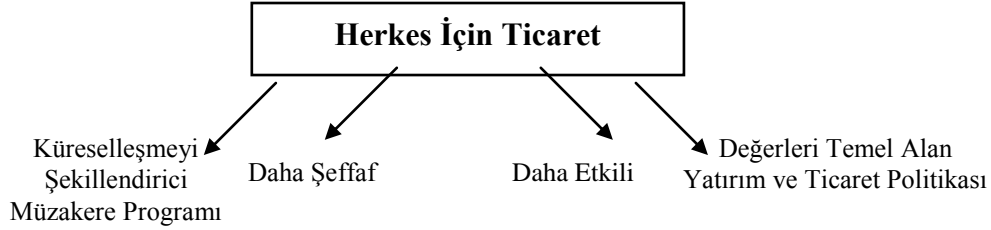

(European Commission, 2014).

2012 yılı ile birlikte FDI’da da AB’nin rakiplerine üstünlük sağlamış olduğu görölmektedir. AB’nin gerçekleştirdiği (dış yatırımlar) ve AB’ye yapılan (iç yatırımlar) FDI’lar, ABD ile kıyaslanmış olduğuunda çok büyük bir fark söz konusu olmasa da, Grafik 7’de görüldüğu üzere başta Latin Amerika olmak üzere AB, Çin ve Japonya’ya karşı FDI’lar da ciddi bir üstünlük sağlamıştır.

AB yeni ticaret stratejisi 4 temel sütuna dayanan bir yapı üzerine oturtulmuştur. Daha etkili, daha şeffaf, değerleri temel alan yatırım ve ticaret politikası ve küreselleşmeyi şekillendirici müzakere programı olarak belirlenen 4 sütun kapsamında AB OTP’yi şekillendirmiştir.

şekil 8. AB Yeni Ticaret Stratejisi Bağlamında AB OTP

AB OTP, yeni ticaret stratejisi kapsamında kabul edilen “Daha Etkili” ticaret yaklaşımı doğrultusunda yeni ekonomik gerçeklikler olarak kabul edilen;

- küresel tedarik zincirine uyum, dijital ekonomi ve hizmetlere önem vermek,
- uzmanların, kıdemli yöneticilerin ve hizmet sağlayıcıların hareketliliğini sağlamak,
- AB üye devletleri, Avrupa Parlamentosu ve diğer gruplar ile gelişmiş ortaklık kurarak ticaret ve yatırım anlaşmalarını en iyi şekilde uygulamak,
- ticaret anlaşmalarında KOBİ’lere (Küçük ve Ortak Ölçekli İşletmeler) yönelik etkin düzenlemeleri anlaşmalara dahil etmek yer almaktadır.

AB yeni OTP kapsamında yer alan “Daha şeffaf” başlığı altında ise;

- Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması (Transatlantic Trade and Investment Partnership/TTIP) içerisinde yer alan şeffaflık girişimini tüm ticaret görüşmelerine dahil etmek,

“Değerleri temel alan yatırım ve ticaret politikası” başlığı altında;

- Kamu beklentilerine öncelik vermek ve yatırım politikasını küreselleşme ile uyumlu hale getirmek,
- Genelleştirilmiş tercihler sistemi ve STA ilkelerinin etkin bir şekilde uygulanması yolu ile sürdürülebilir kalkınma adil ve etik aynı zamanda da insan haklarını dikkate alan tedbirlerin desteklenmesi,

- Ticaret anlaşmalarına yolsuzluk karşıtı kuralların dahil edilmesi,

“Küreselleşmeyi şekillendirici Müzakere Programı” başlığı dahilinde ise;

- TTIP dahil olmak üzere çok taraflı ticaret görüşmelerinin yeniden canlandırılması,
- Bölgesel karşılıklı ticaret anlaşmalarına yönelik açık bir yaklaşım dizayn edilmesi
- AB’nin Asya ve Pasifik’te varlığının güçlendirilmesi
- Çin ile ilişkilerin derinleştirilmesi
- Avusturalya ve Yeni Zelanda ile STA gerçekleştirilmesi,

- ASEAN (Association of Southern Asian Nation/Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) ile ticaret görüşmelerine başlama
- Ekonomik ortaklık anlaşmasının etkin bir şekilde uygulanması
- Afrika ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi
- Türkiye, Meksika, Şili ile gümrük birliği ve mevcut anlaşmaların modernize edilmesi gereklilikleri AB yeni OTP bağlamında ortaya konulmuştur (European Union, 2104: 10- 34).

3.1. Küresel Ticaret Görüşmeleri Bağlamında AB Ticaret Politikası

AB önce GATT daha sonra ise DTÖ kapsamında ticaret politikası üzerinde değişikliklere gitmiş ve politika alanını küresel ticareti yönlendiren DTÖ Tur’ları kapsamında güncellemiştir. GATT 1947 yılında oluşturulduğunda, AB kuruma taraf olmamış, o dönemde Avrupa Toplulukları’na üye olan devletler GATT’a taraf olmuşlardır. Ancak 1970 yılı ve sonrası Topluluk GATT içerisinde üye devletleri temsil eder hale gelmiştir (Bazerkoska, 2015: 279).

GATT/DTÖ ile AB arasındaki ilişkilerin seyri tarihsel olarak üç kısımda incelenilmektedir. AB ile DTÖ arasındaki ilişkilerin tarihsel seyri AB OTP gelişimi ve güncellenmesi açısından önem taşımaktadır. İlk dönem Birliğin kurulması ile 1985 yıllarını kapsamaktadır. İlgili dönem içerisinde Birlik temel olarak ticaret çıkarlarının korunmasına odaklanmıştır. Avrupa Tek Senedi’nin imzalanmış olduğu 1986 yılından AB ortak pazarının kurulmuş olduğu 1992 yılına kadar gelen süreç ikinci dönemi temsil etmektedir. İlgili dönem içerisinde AB OTP’si ile DTÖ içerisinde lider konumda hareket ederek, küresel ticarete yönelik düzenlemeler üzerinde ciddi etkiye sahip olmuş ve nihayet son dönemi işaret eden 1993 yılı ve sonrasında AB’nin öncü rolü DTÖ içerisinde devam etmişse de 2006 yılında gerçekleştirilen Doha Turu’nun askıya alınması ile küresel ticaret düzenlemelerine yönelik ciddi anlaşmazlık konuları ön plana çıkmıştır (Bertherton ve Vogler, 2006: 83, 87).

AB’nin GATT/DTÖ ile ilk dönem ilişki sürecinde, Birlik ticaret konularına yönelik olarak içsel kaygıları ön plana çıkarmış ve savunmacı bir tutum takınmıştır. İlgili dönem içerisinde Birliğin tarım politikası kapsamında ortaya koymuş olduğu tutum, ABD’nin Birlik ile ciddi bir şekilde anlaşmazlık içerisine düşmesine neden olmuş, ABD, AB OTP kapsamında uygulanmakta olan düzenlemelerin tarıma yönelik fiyatları küresel olarak düşürdüğünü dile getirmiştir. 1964-1969 yıllarını kapsayan Kennedy Turu sürecinde, Birliğin tarım politikası yine ön plana çıkmış, ancak ABD, Birlik tarafından gerçekleştirilmek istenen düzenlemelerin önüne geçmek istemiş ve pazarların liberizasyonuna ilişkin önerilere karşı çıkmıştır. GATT açısından Kennedy Turu sonrası toplanan Tokyo Turu tarife dışı engellerin azaltılmasına yönelik başarısız olmuş, Birlik 1992’de ortak pazarı tamamlayarak büyük bir değişim geçirmiş ve 1995 yılında GATT, DTÖ haline gelmiştir (Gallagher, 2005: 14).

Tokyo Turu’nda istenilen küresel ticaret düzenlemelerinin gerçekleştirilememesi, Tur’un tekrar toplanmasına yönelik ciddi bir talep ortaya çıkarmış, AB’nin ortak pazarı kurması ve parasal birlik hedefine kitlenmesi sonrası, AB OTP GATT ve DTÖ için büyük bir tehdite dönüşmesi radikal bir şekilde eleştirilmiştir. 1986 yılı küresel ticari gelişmeler açısından dikkatleri çeker bir nitelik arz etmiştir. 1986 yılında gerçekleşen Uruguay Tur’u ile birlikte başta tarım olmak üzere fikri mülkiyet hakları gündeme taşınarak oldukça kalabalık bir gündem ile görüşmelere başlanmış, 1990’da tamamlanması planlanmış olan tur AB ile ABD’nin karşılıklı anlaşmazlıklarına ilişkin olarak tamamlanamamıştır. ABD ile AB arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümü Blair House anlaşması ile karşılıklı olarak tarıma yönelik iç ve dış yardımların azaltılmasına bağlamında gerçekleşmiş, anlaşma sonrası Birliğin tarım politikası

ciddi bir zarara uğramıştır. İlgili Tur içerisinde Birliğin OTP'si kapsamında uyguladığı ticaret diplomasisi yönlendirici olmuş, Birlik GATS (General Agreement on Trade in Service/Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) ve TRIPS (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights/Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması) anlaşmaları başta gelmek üzere ABD tarafından ortaya konan hizmet ve fikri mülkiyet haklarının anlaşma kapsamına alınmasına ilişkin görüşlerini desteklemiştir. Uruguay Turu küresel ticaret açısından AB ile ABD'nin yönlendirici olduğu bir süreç olmuş, tarıma ilişkin konular Tur'un gündemine damga vurmuş, Tur'da alınan kararlar kapsamında günümüzde de geçerli olmak üzere başta AB eczacılık sektörü olmak üzere tarım ve hizmet endüstrisi koruma altına alınmıştır. 1994 yılı ve takip eden süreç içinde AB DTÖ bağlamında liderliğe soyunmuş, "ticaret ve gündem" başlıklı yeni bir tutum ve anlayış benimsemiştir. AB ilgili dönem içerisinde kabul etmiş olduğu yeni yaklaşım kapsamında işçilere yönelik standartların yükseltilmesi, çevrenin korunması ve küresel ticaretin daha fazla serbest hale geldiği çeşitli taleplerini ortaya koymuştur. AB'nin ortaya koymuş olduğu öneriler DTÖ kapsamında ciddi şekilde eleştirilmiş ve kabul görmemiştir (Öztürk, 2016: 69-70).

DTÖ Doha Tur'u 2001 yılında toplanmış, Tur'un gündemi ölkelerin kalkınmalarına odaklanmış ve GÖÜ ile gelişmiş ölkeleri kapsayan bir düşünme sürecinin başlamasına karar verilmiştir (Akman ve Yaman, 2008: 4). Devam eden süreç içerisinde toplanan Cancun Konferansı'nda AB yeniden ciddi gündem başlıkları ve talepler ile Konferansa yön vermek istemiş ve "Singapur Konuları"⁷ ile çeşitli alanlarda düzenleme talep etse de AB tarafından ortaya konulan düşünceler dikkat çekmemiştir (Woolcock, 2012, s.80). Doha Turu AB ile ABD arasında tarım konusundaki çekişmelere sahne olmuş, AB özellikle tarım sektörü bağlamında ABD'yi küresel ticareti teşvik edecek serbestleşme yaklaşımına destek vermediği gerekçesi ile eleşirmiş, aynı şekilde ABD AB'nin pazara erişime yönelik ilkeler kapsamında düzenleme talep edilmiş olduğunda katı bir yaklaşım göstermiş olduğunu belirtmiştir (Mortensen, 2008: 87; Office of the United States Trade Representative, 2006).

3.2. 2008 Küresel ve Finansal Krizi Sonrası AB Ticaret Politikası

2007 yılında ilk işaretlerini veren ve 2008 yılında ABD'nin en büyük yatırım bankalarından biri olan Lehman Brothers'ın iflas etmesi ile önce ABD'de daha sonra ise dünyanın tümünde etkili olan 2008 küresel ve finansal krizi sonrası, AB OTP'ye yönelik olarak ciddi adımlar atmış ve revizyonlar gerçekleştirmiştir. 2008 krizi ile birlikte küresel ekonomi de ciddi hasar almış ve ciddi değişimler yaşanmıştır.

Küresel ticaret 2008 krizi sonrası karşılıklı ticaret anlaşmalarının yoğun bir şekilde gerçekleşmiş olduğu bir çehreye bürünmüş, STA ve Bölgesel Ticaret Anlaşmaları (Regional Trade Agreements/RTA) ciddi bir şekilde gündeme gelmiştir. AB OTP bağlamında STA'lara ciddi şekilde ağırlık vererek, bugüne kadar ortaya koymuş olduğu anlaşmaların en büyüğü olan TTIP görüşmelerine ABD ile başlamıştır (Glazar, 2015: 1-2).

2008 krizi ile birlikte GOÜ'lerin ekonomi üzerinde yönlendirici güçleri yükselmiş, büyüme hızları artmıştır. Küresel üretim içerisinde daha önce yaklaşık olarak %23'lük bir paya sahip olan GOÜ'ler paylarını %40'a ıkarımış, küresel ticaret kapsamında ise GOÜ'ler yine atağa geçerek daha önce %33 olan paylarını %48'e yükseltmişlerdir. Belirtilen gelişmeler

⁷ Yatırım, rekabet, kamu alımları ve ticaretin daha kolay hale getirilmesini amaçlayan iki aşamalı bir yaklaşımdır.

bağlamında AB OTP kapsamında değerlendirildiğinde düşüş trendine girmiş ve elde etmiş olduğu pazar payı azalmıştır (Glazar, 2015: 2).

4. Avrupa Birliği Kanada Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması

AB ve Kanada serbest ticaretin en önemli temsilcileri olarak öne çıkmışlardır. Başta AB olmak üzere Kanada da oldukça geniş STA ağlarına sahip olmakla birlikte 1994 yılında DTÖ'nün kurulması sürecine önemli destek vermişlerdir. AB ve Kanada ticaretin serbestleşmesine yönelik çok taraflı, şeffaf ve daha etkili bir yaklaşım benimserken, DTÖ'nün üyeleri arasında öngördüğü karmaşık STA düzenine uzak durmaktadırlar (White, 2017: s.176).

Küresel ticarete meydana gelen gelişmeler sonucunda AB OTP kapsamında STA ve RTA'lara odaklanmış, küresel ekonomide ciddi bir şekilde bölgeselleşme eğilimi artmıştır. AB OTP bağlamında yeni jenerasyon STA'lar gerçekleştirilmesine hız vermiş ve AB'ye karşı korumacılığın minimum düzeye indirilmesine ilişkin OTP'de ciddi revizyonlara gitmiştir. 2008 krizi sonrası karşılaşılan olumsuz tablo, Asya ve Çin ekonomilerinin yükselişleri, küresel tedarik ağlarına uyum ve TTIP gibi faktörler kapsamında OTP değiştirilmiş, ekonomik potansiyele sahip olan karşılıklı ve çok taraflı ticaret anlaşmalarına odaklanma, düzenlemelerin iyileştirilmesi, tarife dışında kalan kısıtlamaların ele alınması, ticaret yaratıcı faaliyet ve teşviklere yönelme, uluslararası standartlaşma, ABD ve Çin üzerinde Transatlantik Konseyi kullanarak baskı kurma ve ekonomik diyalogu güçlendirme, Rusya ve Japonya ile ticareti güçlendirme, pazara erişim koşulların düzenlenmesi, AB şirketlerine daha iyi iş yapabilme koşullarının sunulması ve daha çok STA ve RTA yapılmasına öncelik verilmiştir.

Ticaret ve yatırım ortaklığına yönelik gerçekleştirilen anlaşmaların sosyal etkilerine yönelik endişeler, yeni jenerasyon STA ve RTA'ların yoğun bir şekilde gündeme gelmesi ile oldukça öne çıkmıştır. AB tarafından gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP gibi büyük anlaşmalar ilgili neden dolayısı ile yakından takip edilmiştir. Belirtilen anlaşmaların ekonomik büyüme ve istihdam üzerinde olumlu etkilerinin olacağı güçlü bir şekilde dile getirilse de anlaşmaların sosyal, çevresel ve tüketicilere yönelik yol açacağı etkiler ciddi bir şekilde eleştirilmektedir. 2016 yılında ABD Başkanlık seçimlerinde Donald Trump'ın galip gelmesi sonrasında TTIP anlaşmasının belirsiz bir geleceğe sürüklenmesi, kamuoyunun gözlerini AB ile Kanada arasında müzakere edilen CETA'ya (Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması (Comprehensive Economic and Trade Agreement) çevirmiştir. Taraflar arasında 2009 yılında başlayan görüşmeler 2016 yılında anlaşmanın imzalanması ile sona ermiştir (Ebert, 2017: s.295-296). AB ile Kanada arasında imzalanan CETA 21 Eylül 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir (European Commission, 2017).

CETA yeni jenerasyon bir ticaret anlaşması olması bakımından sadece gümrük vergilerini kaldırmakla kalmamakla birlikte kurallarında uyumlaştırıldığı bir anlaşma türünü temsil etmektedir. Diğer ticaret anlaşmaları ile karşılaştırılmış olduğunda hizmetleri serbestleştirmesinin yanında yatırımları, fikri ve mülkiyet haklarını düzenlemesi açısından da türünün ilk örneği olan bir ticaret anlaşmasıdır (Gullu, Kilic, Sanlioglu, 2017: s.277).

CETA AB'nin yeni OTP yaklaşımı kapsamında örnek gösterilen bir anlaşma olmakla birlikte, “DTÖ Plus” olarak adlandırılan anlaşmalara temsil etmiş olduğu üç niteliği ile örnek olarak da gösterilebilir. CETA'nın mal ve hizmet ticaretine yönelik düzenlemelerinin DTÖ kuralları ile aynı niteliklere sahip olması, DTÖ kuralları tarafından kapsam içerisine alınmamış alanlara yönelik yeni ticaret kuralları ortaya koyması ve son olarak bir dizi yatırım koruma

kuralı ile DTÖ dzenlemelerini geçersiz kılması, anlaşmaya yönelik dikkatleri çekmektedir. Ayrıca anlaşmanın işçi haklarını desteklemesi, çevrenin korunmasına yönelik çeşitli değerlere de yer vermesi, kamu sağlığı, güvenlik, kültürel çeşitliliğin korunması ve desteklenmesine yönelik çeşitli dzenlemeleri ortaya koyması CETA'yı AB anlaşmaları bağlamında bir ilk haline getirmektedir (Vranes, 2017: s.49).

Kanada ve AB arasındaki karşılıklı ilişkilerin kökeni 1959 yılına kadar geri gitmektedir. 1959 yılında EURATOM (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu/European Atomic Energy Community) ile atom enerjisinin barışçıl kullanımı, 1976 yılında FACEC (Framework Agreement for Commercial and Economic Cooperation/Ticaret ve Ekonomik İş birliği ereve Anlaşması) 1990'da Kanada ve AB tarafından Transatlantik deklarasyonun imzalanarak ekonomik, bilimsel ve kültürel iş birliğine gidilmesi, 2004 yılında Kanada ve AB arasında Ortaklık Gündemi geliştirilerek, iki taraf arasında stratejik ilişkilerin önemi siyasi düzeyde diyalogun güçlendirilmesi amaçlanmış, çeşitli yıllar içerisinde başta sınır dzenlemeleri olmak üzere, kriz yönetimi, eğitim, enerji, balıkçılık kamu ve hayvan sağlığı, bilim ve teknoloji ve son olarak ulaştırma sektörlerinde çeşitli anlaşmalar gerçekleştirilmiştir (Government of Canada, 2016).

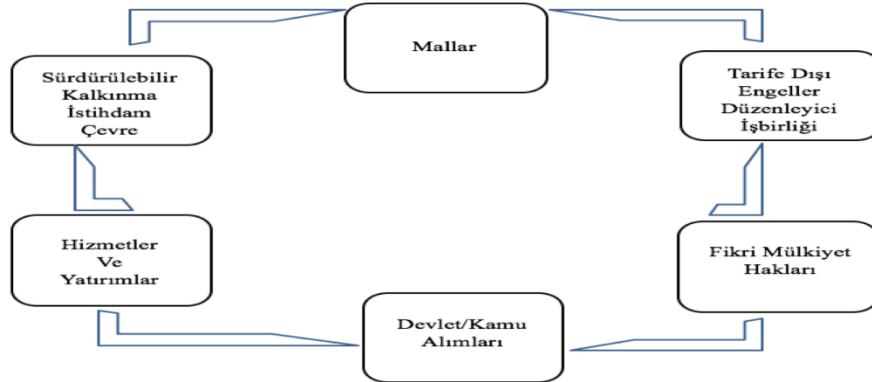
CETA, AB tarafından imzalanmış olan en kapsamlı ticaret anlaşmalarından biri niteliğindedir. CETA ile birlikte tüm sektörleri kapsayan tarifelerin %98 oranında kaldırılması sağlanmış ve AB ticaretinin toplam olarak 590 milyon Euro tasarruf etmesi sağlanarak, AB'li ihracatçıların daha rekabetçi pozisyona sahip olması teşvik edilmiştir. AB'li ihracatçılar tarafından 2016 yılı itibariyle Kanada'ya gerçekleştirilen mal ihracatı 35 milyar Euro, hizmet ticareti ise 18 milyar Euro olarak kaydedilmiştir. (European Commission, 2017).

Tablo 9. 2014-2016 Yılları Arasında AB ile Kanada Mal Ticareti

Yıl	AB ithalatı	AB ihracatı	Denge
2014	27.4	31.6	4.2
2015	28.3	35.1	6.8
2016	29.1	35.2	6.1

(European Commission, 2017).

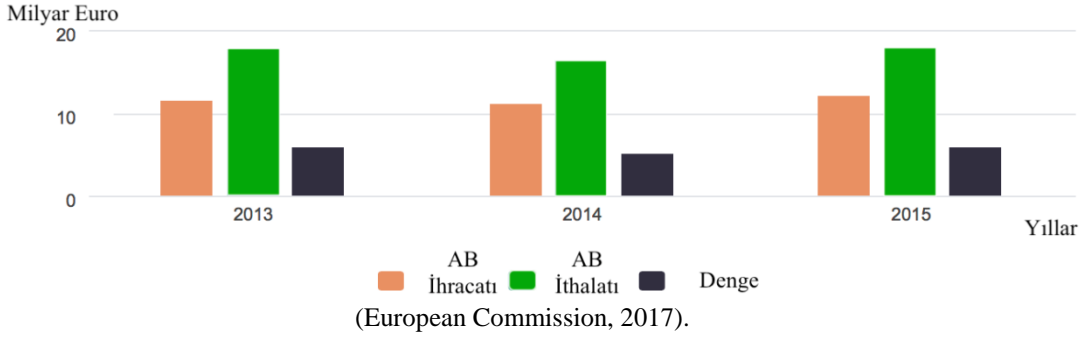
CETA kapsam olarak oldukça tatmin edici bir ticaret anlaşması niteliğindedir. Başta, mallar, sürdürülebilir kalkınma, istihdam, evre, hizmetler ve yatırımlar, tarife dışı engeller ve düzenleyici iş birliği, fikri mülkiyet hakları, kamu alımları CETA kapsamında yer almaktadır.

Şekil 10. CETA'nın Kapsamı
(Government of Canada, 2016).

CETA bağlamında düzenlenmiş olan mal ticaret kapsamında tüm sektörler için yönelik olarak %98 oranında tarife kaldırımı, gümrüksüz olarak tüm tarife hatlarına %99 oranında erişim, Kanada ve AB'nin karşılıklı olarak tarım ve tarımsal ürünlere yönelik olarak dengeli ve yüksek pazar erişimi, menşei kuralı düzenlemesiyle üreticiler küresel tedarik zincirlerine ulaşırken, aynı zamanda da AB ve Kanada'da üretimin desteklenmesine olanak sağlanması kabul edilmiştir (Government of Canada, 2016).

Grafik 11. 2013- 2015 Kanada AB Hizmet Ticareti

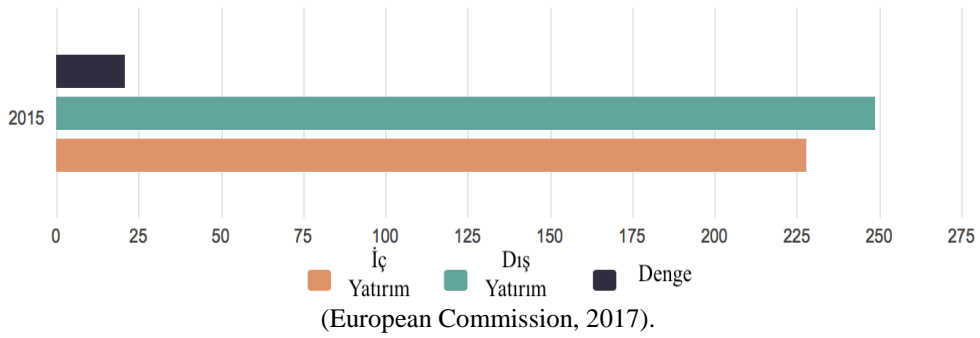
CETA'nın düzenleyici ilkeleri muğlaklık ya da belirsizlik taşımamakta, ilgili düzenlemeler anlaşmanın en önemli ve mücadeleci kısmını oluşturmaktadır. CETA'da bu tür bir yaklaşımın kabul edilmesi, ABD ile AB arasında sonuçlandırılması düşünülen TTIP'ye⁸ yönelik de aynı tutumun benimseneceğinin habercisi niteliğindedir (Lester ve Manak, 2017: s.360). Aynı zamanda CETA “iç düzenlemeler” başlığında da özel bir bölüm içermektedir. İlgili bölüm anlaşma maddelerinin de ötesine geçerek lisanslama gereklilikleri, prosedürler, niteliksel şartlar üzerinde uygulanabilir nitelikte olmakla birlikte, teknik standartlar için uygulanabilir kılınmamıştır (Krajewski, 2017: s.235).

CETA ile AB ve Kanada arasındaki ticarete yönelik standartlara da oldukça kapsamlı düzenlemeler getirilmektedir. Genetiği değiştirilmiş organizmalar, hormonlar ve diğer destekleyici ürünlere yönelik AB düzenlemelerinin koruma altına alınması, temel bilimsel, düzenleyici ve tarımsal gıda ticareti konularına yönelik olarak iş birliği ve diyalog, gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığına yönelik AB ve Kanada için yüksek standartların belirlenmesi CETA'nın standartlarını oluşturmaktadır. CETA'nın tarife dışı engeller ve düzenleyici iş birliği başlığında, AB ilk defa bir anlaşma içerisinde düzenleyici iş birliği bölümü oluşturmuş, ticaret bozucu etkilere yönelik olarak düzenleyiciler arasında diyalog öngören ve ticaret bozucu etkileri en aza indiren yeni tedbirler, AB'li şirketlerin Kanada tarafından kabul edilen standartlara yönelik olarak yeni protokol ile uygunluk değerlendirilmesinin sağlanması, kamu çıkarının gözetilmesi ve korunmasına yönelik garantiler getirilmiştir. CETA ile birlikte getirilen fikri ve mülkiyete yönelik düzenlemelere bakılmış olduğunda, tıbbi ürünler, AB çıkarlarının korunması, veri korunması, temyiz hakları gibi ilkelerin kabul edildiği, coğrafi göstergelere yönelik olarak 170 coğrafi göstergenin kapsam içerisinde alınması ve telif haklarına ilişkin olarak ise, WIPO (World Intellectual Property Organization/Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü) Anlaşmaları ile uyumluluğun sağlanması ön plana çıkmaktadır. AB, CETA ile birlikte sınır Kanada devlet ihalelerine federal, il ve belediye düzeyinde ulaşma hakkında

⁸ ABD'de gerçekleştirilen Başkanlık seçimleri sonrası, AB entegrasyon sürecine şüphe ile yaklaşan ve ticarete yönelik oldukça muhafazakar politikalar benimseyen Donald Trump'ın seçilmesi sonrası, TTIP görüşmeleri askıya alınmıştır.

kavuşmuş ve enerji ile toplu taşıma ihalelerine ise tüm düzeylerde erişim sağlama hakkını elde etmiştir. Sınır ötesi hizmet ticareti bağlamında negatif liste yaklaşımı ve mandal mekanizmasının oluşturulması, en çok kayırılan ülke muamelesinin uygulanması, hizmet sağlayıcılarına yönelik minimal risk ve yüksek tahmin edilebilirliğin sağlanması ortaya konmuştur. Yatırımlar kapsamında ise CETA, hükümetlerin kamuya yönelik çıkarlarını koruma ve gözetme, yatırımlarda kesinlik, istikrar, şeffaflık ve koruma faktörlerinin yükseltilmesine ilişkin ilkeler, yatırımcılara adil, eşit ve yurtiçi ve yabancı yatırımcıya ayrımcılık sağlamayan anlaşma kural ve düzenlemeleri öngörmüş, çevresel, kültürel, güvenlik ve sağlık alanlarında ülkelerin düzenleme ve yasa yapma güçleri korunmuş, yatırımcıların kar oranlarının herhangi bir hükümet ya da düzenlemeye ilişkin olarak düşmesi kapsam dışı bırakılırken, herhangi bir hükümet düzenlemesi, politikası ya da kanunun değiştirilmesi için mahkemeye başvuru yolu açık tutulmamıştır (The Canada-European Union Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)).

Grafik 12. 2015 Yılı AB Doğrudan Yabancı Yatırım Düzeyi

CETA, sürdürülebilir kalkınma istihdam ve çevre bölümlerinin yer aldığı AB tarafından gerçekleştirilen ilk anlaşma olması nedeniyle de dikkatleri üstüne çeker niteliktedir. Yüksek düzeyde çevre ve istihdam korumasına yönelik taahhütler, sürdürülebilir kalkınma, ormanların korunması ve balıkçılığa yönelik sürdürülebilir yönetim taahhütleri ve sivil topluma yönelik etkin bir role sahip olma anlaşma ile etkin hale getirilmiştir. CETA ile kamu sağlığı, kamu eğitimi ve diğer sosyal hizmetlere yönelik korumanın sağlanması, kültürel, yerli halk ve azınlıklara yönelik özelliklerin korunması, kamu çıkarlarının düzenlenmesi, çevrenin korunması, işçi hakları, doğal kaynakların korunması ve gelişimine yönelik bağımsız düzenleme ve koruma, insan hayvan ve bitki sağlığının korunması gibi düzenlemelerin öngörülmesi, politika esnekliğinin sağlanması anlaşmayı öne çıkarmaktadır (The Canada-European Union Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)).

Tablo 13. CETA AB Yeni Ticaret Politikasına Uyumu

AB Yeni Ticaret Politikası Kriterleri	Kanada – CETA	Yeni Ticaret Politikasına Uyumluluk
Etkinlik	Standartlar, Kamu İhaleleri, Düzenleyici İş birliği, Hizmet ve İstihdam Hareketliliği	+
Şeffaflık	Yatırımlar Sorun Çözüm Mekanizması, Düzenleyici İş birliği, WIPO Kurallarına Uyum, Uygunluk Değerlendirmesi	+

Değerler Sistemini Temel Alan Ticaret ve Yatırım Politikası	Sürdürülebilir Kalkınma, Çevre Bölümleri, Mandal Mekanizması, Sivil Toplum Katılımı, CETA Etkinlik Değerlendirmesi	+
Küreselleşme Şekillendirici Müzakere Programı	Kamu ihalelerinin dahil edilmesi, %98 oranında tarife kaldırılması, En çok kayrılan ülke muamelesi, Mandal Mekanizması, Negatif liste yaklaşımı	+

5. Sonuç

Küresel ekonomide meydana gelen gelişmelerin AB'nin OTP'si üzerinde etkili olduğu somut bir şekilde AB tarafından OTP'ye yönelik düzenlemeler ve etkinlikler bağlamında incelenebilir niteliktedir. Gelecek 15 sene içerisinde küresel ticaretin %95'inin AB dışında gerçekleşecek olması, AB'nin OTP kapsamında ortaya koyacağı faaliyetlere hız kazandırmasına neden olmakla birlikte, Birliği yeni küresel ticaret düzenlemelerine uyum sağlamak zorunda bırakmıştır.

Yeni küresel ticaret gereklerine uyum sağlanması AB açısından OTP'nin etkin bir hale getirilerek kullanılması ile mümkün olacaktır. AB'nin yeni OTP kapsamı içerisinde çok taraflı karşılıklı ve bölgesel anlaşmalara önem vermesi, dijital gündem üzerine yoğunlaşma ve yenilik faaliyetlerine öncelik vererek, küresel ekonomide ortaya çıkan bölgeselleşme eğilimlerine odaklanması, OTP'nin birlik açısından önemini ortaya koymaktadır.

Yeni küresel ticaretin yoğun olarak yeni jenerasyon karşılıklı ticaret anlaşmalarına yönelmesi, STA ve RTA'ların öne çıkmasına neden olmuştur. Belirtilen bağlamda AB, DTÖ içerisinde gerçekleştirmek istediği ancak başarısız olduğu yeni küresel ticaret, standart ve değerleri belirleyecek lider olma isteğini, OTP kapsamında gerçekleştirilmekte olan ticaret anlaşmaları ile uygulamaya geçirmiştir.

CETA ile birlikte AB Kanada ile oldukça kapsamlı bir ticari ilişkiye girmiştir. CETA yeni dönem AB ticaret anlaşmalarını ve AB'nin küresel ticaret ve ekonominin değişen şartlarına uyum sağladığının örneğini teşkil etmektedir. Özellikle anlaşma içerisinde yer alan şeffaf olma, etkin olma, değerleri temel alma, küreselleşmeyi şekillendirici önlemleri hayata geçirme gibi başlıklar AB'nin küresel ekonomiyi şekillendirme isteğini yansıtmakla birlikte AB'nin CETA gibi anlaşmalar ile DTÖ kapsamında gerçekleştiremediği küresel ekonomiyi şekillendirme yönelimine sıkı sıkıya bağlı olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Kaynakça

- Akman, M. Sait, Şahin Yaman. (2008). *Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye* (Ed: Akman, M. Sait, Şahin Yaman). Ankara: TEPAV
- Akman, M. Sait. (2012). Ortak Dış Ticaret Politikası. *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, (Ed: Belgin Akçay, İlke Göçmen). Ankara: Seçkin Yayıncılık. 547-577
- Albert, Berry ve John Serieux. (2006). Riding the Elephants: The Evolution of World Economic Growth and Income Distribution at the End of the Twentieth Century (1980-2000), *DESA Working Paper*, No. 27. U.N Department of Economic and Social Affairs, 1-34.
- Altomonte, Carlo ve Mario Nova. (2005). *Economics And Policies of an Enlarged Europe*, USA: Elward Elgar Publishing.
- Angus, Maddison. (2006). The World Economy Volume 1: A Millennial Perspective and Volume 2: Historical Statistics, Paris: OECD Publishing.
- Bazerkoska, Julija Brsakoska. (2011). The European Union And The World Trade Organization Problems and Challenges, *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 7: 277-290
- Berend, Ivan T. (2013). *20. Yüzyıl Avrupa İktisat Tarihi*, Serpil Çağlayan (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bertherton, Charlotte ve John Vogler. (2006). *The European Union as A Global Actor*, 2. Baskı, Milton Park: Routledge.
- Deardorff, V. Alan. (2008). Dünya Ekonomisi ve Dünya Ticaret Sistemi Nereye Gidiyor?. *Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları* 3(1-2): 7-24.
- Dicken, Peter. (2007). *Global Shift Mapping the Changing Contours Of The World Economy*. 5. Baskı. London. Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Dicken, Peter. (2007). *Global Shift Mapping the Changing Contours Of The World Economy*.5. Baskı. London: SAGE Publications.
- Ebert, F.C. (2017). The Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA): Are Existing Arrangements Sufficient to Prevent Adverse Effects on Labour Standards?. *International Journal of Comparative Labour Law and Industrial Relations* 33(2): 295-330.
- European Commission. (2014). EU position in World trade. Erişim Tarihi: 14.11.2017
<http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-position-in-world-trade/>
- European Commission. (2017). Countries and Regions. Erişim Tarihi: 13.11.2017
<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/canada/>
- European Commission. (2017). EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA). Erişim Tarihi: 15.11.2017
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/september/tradoc_156056.pdf.
- European Commission. (2017). In focus. Erişim Tarihi: 15.11.2017 <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/>
- European Commission. (2017). Statistics. Erişim Tarihi: 14.11.2017 <http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-position-in-world-trade/statistics/>
- European Union. (2015). *Trade for all Towards a More Responsible Trade and Investment Policy*, Luxembourg: Publication Office of the European Union.
- Frieden, A. Jeffrey. (2012). The Modern Capitalist World Economy: A Historical Overview. *The Oxford Handbook of Capitalism*. (Ed: Dennis C. Mueller) New York: Oxford University Press. 17-37.
- Galar, Malgorzata. (2015). Has the EU'S leading position in Global Trade Changed Since the Crisis. *ECFIN Economic Brief*, 39. 1-11
- Gallagher, Peter. (2005). *World Trade Organization The First Ten Year of the WTO: 1995- 2005*. United Kingdom. Cambridge University Press.
- Goldstein, Morris. (1998). *The Asian Financial Crisis: Causes, Cures, and Systemic Implications*. Washington: Institute for International Economics.
- Government of Canada. (2016). Canada-EU Relations: An Overview. Erişim Tarihi: 15.11.2017
http://www.canadainternational.gc.ca/eu-ue/bilateral_relations_bilaterales/overview-apercu.aspx?lang=eng&menu_id=13

- Harvey, David. (2010). *Postmodernliğin Durumu Kültürel Değişimin Kökenleri*, Sungur Savran (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hasgüler, Mehmet ve Mehmet B. Uludağ. (2010). *Devletler Arası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler Tarihçe, Organlar, Belgeler, Politikalar*. 4. Baskı. İstanbul: Alfa Basım.
- Hayter, Susan. (2004). The Social Dimension of Global Production Systems: A Review of The Issues. *World Commission on the Social Dimension of Globalization* International Labour Office No.25, Erişim Tarihi: 19.11.2017 http://www.ilo.org/integration/resources/papers/WCMS_079139/lang-en/index.htm 1-29
- Hirst, Paul ve Grahame Thompson. (1998). *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Çağla Erdem ve Elif Yücel (çev.), Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- İlhan, G., Kilic, O.N., Sanlioglu (2017). Evaluation of the EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) in Terms of Turkish Foreign Trade. *Journal of Economics, Finance and Accounting* 4(3): 275-281.
- İlyas, Atilla İmrahor (hızl.). (1998). *Uzakdoğu Finans Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Jeffrey D. Sachs. (1999) Twentieth Political Economy A Brief History Of Global Capitalism. *Oxford Review of Economic Policy* 15(4): 90-101
- Kazgan, Gülten. (2002). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen*. 3. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kenwood, A. G. ve A. L. Lougheed. (1999). *The Growth of the International Economy 1820–2000*. 4. Baskı. London ve New York: Routledge.
- Kenwood, A. G., A.L. Lougheed ve Michael Graff. (2014). *Growth of the International Economy 1820-2015*. 5. Baskı. London ve New York: Routledge
- Kleinert, Jörn. (2001). The Role of Multinational Enterprises in Globalization: An Empirical Overview. *Kiel Working Paper No.1069*. Kiel Institute of World Economics, 1-30
- Krueger, Anne O. (2006). The World Economy at the Start of 21st Century. *At the Annual Gilbert Lecture*, Erişim Tarihi:11.10.2017 <https://www.imf.org/external/np/speeches/2006/040606.htm>
- Lee Stacy. (2003). *Mexico and the United States*, New York: Marshall Cavendishs.
- Lester, S., Inu Manak, (2017). Adressing Regulatory Trade Barrieers in Mega-Regional Trade Agreements. *Mega-Regional Trade Agreements* (ed: Thilo Rensmann). Switzerland: Springer. 337-372.
- Malecki, Edward J. (1997). *Technology and Economic Development: The Dynamics of Local, Regional and National Change*, 2. Baskı, New York: Logman Scientific & Technical.
- Martin, Will. (2001). Trade Policies, Developing Countries, and Globalization. *Development Research Group World Bank*. 1-35. Erişim Tarihi: 18.11.2017 http://siteresources.worldbank.org/INTGGP/Resources/2866_trade_martin.pdf
- Markus K., (2016). Domestic Regulation and Services Trade: Lessons from REgional and Bilateral Free Trade Agreements. *Research Handbook on Trade in Services* (ed: Pierre Sauve, Martin Roy). USA: Edward Elgar. 216-243.
- O'Rourke, Kevin H. ve Jeffrey G. Williamson. (1999). *Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth-century Atlantic Economy*, 1. Baskı, United States of America: The MIT Press.
- Office of the United States Trade Representative. (2006). What They Are Saying About the Doha Development Agenda Negotiations. Erişim Tarihi: 16.11.2017 https://ustr.gov/archive/Document_Library/Fact_Sheets/2006/What_They_Are_Saying_About_the_Doha_Development_Agenda_Negotiations.html
- Oğuz, Binhan. (2004). *Uluslararası Ticarette Korumacılığın Kaldırılmasının İç ve Dış Piyasalarda Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Öztürk, Didem. (2016). *Küresel Ekonomide Meydana Gelen Değişikliklerin Gümrük Birliği Sürecine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü.

- Qureshi, Sameena. (2016). The Canada-European Union Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA). Erişim Tarihi: 17.11.2017
http://www.nccc.trade/resources/Pictures/NCCC%20CETA_Sameena%20Qureshi.pdf
- Seyidoğlu, Halil. (2001). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. 14. Baskı. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Stiglitz, Joseph E. (2002). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural (çev.), İstanbul: Plan B.
- Taymaz, Erol, Ebru Voyvoda ve Kamil Yılmaz. (2011). Uluslararası Üretim Zincirlerinde Dönüşüm ve Türkiye'nin Konumu, *TÜSIAD-KOÇ Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu Raporları Serisi*, 1-187.
- The Canada-European Union Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA). (2016). Erişim Tarihi: 16.11.2017
<http://www.fdfa.be/sites/default/files/atoms/files/Canadese%20ambassade%20-%20CETA.pdf>
- Vranes, E. (2016). "The Contents of CETA, TTIP, and TiSA: The (Envisaged) Trade Disciplines" Mega-Regional Trade Agreements: CETA TTIP and TiSA: New Orientations for EU External Economic Relations (ed: Stefan Griller, Walter Obwexer, Erich Vranes). United Kingdom: Oxford. 47-87.
- Woolcock, Stephen. (2011). European Union Trade Policy: Domestic Institutions and Systemic Factors. *LSE Research Online*, Erişim Tarihi: 12.11.2017.
http://eprints.lse.ac.uk/9784/1/European_Union_trade_policy_domestic_institutions_and_systemic_factors_%28LSERO%29.pdf 1-37
- Woolcock, Stephen. (2012). *European Union Economic Diplomacy: The Role of the EU in External Economic Relations*. England: Ashgate Publishing Limited.
- White, E. (2017). The OBstacles to CONcluding the EU-Canada Compherensive Economic and Trade Agreement and Lessons for the Future. *Global Trade and Customs Journal* 12(5): 176-183.
- Yeldan, Erinç. (2002). Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler. *Praksis*, No.8 1-14.
- Yeldan, Erinç. (2009). Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007-2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde?. *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi* 1 (20): 11-28.